

кількості туристичного продукту, виробництва його відповідно до запитів покупців, зростанню продуктивності праці працівників туристичної індустрії.

Висновки. Таким чином, ринок туристичних послуг здатний активно впливати на економіку регіону (або країни), в якому він розвивається, на його господарську, соціальну і гуманітарну основи. Ринок туристичних послуг об'єктивним підґрунтям формування має зростання та урізноманітнення суспільних потреб і відповідне йому поглиблення суспільного поділу праці.

Туризм вимагає динамічного розвитку всіх галузей господарства. Ринок туристичних послуг будь-якої країни по відношенню до економіки характеризує рівень її розвитку. Високорозвинений ринок туристичних послуг веде до багатства держави, а недосконалий і слаборозвинений – характеризує її бідність. Отже, розвиток національного ринку туристичних послуг забезпечується соціально-економічною системою країни: чим вищий рівень економічного розвитку має держава, тим більш налагодженим і ефективним є ринок туристичних послуг, оскільки його стабільний розвиток забезпечений стабільним розвитком інших галузей економіки, які стимулюють попит через зростання прибутків населення та забезпечують пропозицію шляхом ефективної діяльності індустрії туризму.

Література

1. Балабанов И. Т. Экономика туризма : учеб. пособие / И. Т. Балабанов, А. И. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 173 с.
2. Жукова М. А. Менеджмент в туристском бизнесе : учеб. пособие / М. А. Жукова. – 2-е изд., стер. – М. : КНОРУС, 2006. – 192 с.
3. Кабушкин Н. И. Менеджмент туризма : учеб. пособие. – 2-е изд., перераб. / Н. И. Кабушкин. – Мн. : Новое знание, 2001. – 432 с.
4. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Зелена Буковина, 2003. – 312 с.
5. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О. О. Любіцева. – 2-е вид., перероб. та доп. – К. : Альтерпрес, 2003. – 436 с.
6. Менеджмент туризма : Основы менеджмента : учебник / за ред. В. А. Квартальнов – М. : Финансы и статистика, 2002. – 352 с.
7. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму : теорія, методологія, реалії бізнесу / Т. І. Ткаченко. – К., 2006. – 348 с.
8. Холловой Дж. К. Туристический бизнес : пер. с 7-го англ. изд. / Дж. К. Холловой, Н. Тейлор. – К. : Знання, 2007. – 798 с.
9. Холловой Дж. К. Туристический маркетинг : пер. с 4-го англ. изд. / Дж. К. Холловой. – К. : Знання, 2008. – 575 с.

УДК 631.1:620.91

Є. О. ЄВТУШЕНКО

Херсонський національний технічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МЕТОДИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЮ ЕФЕКТИВНІСТЮ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Розглянуті особливості агропромислового комплексу з точки зору споживання енергетичних ресурсів та створення продукту. З'ясовані мета, задачі, принципи, функції та групи методів управління енергетичною ефективністю агропромислового комплексу, що є теоретичною основою інструментарію.

Features of agriculture from the point of view of consumption of energy resources and product creation are considered. Purpose, problems, principles, functions and groups of management methods by energy efficiency in agriculture being a theoretical basis of toolkit are clarified.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, управління енергетичною ефективністю, координація, балансування локалізаційності-насиченості.

Вступ. Якісне управління є запорукою успішної реалізації засад раціонального споживання енергетичних ресурсів в агропромисловому комплексі, що визначає в кінцевому результаті здатність економіки країни до зростання як збільшення темпів, масштабів, обсягів довгострокового збільшення реального обсягу виробництва, ефективності та інтенсивності зростання. Тому визначення аспектів методичного інструментарію механізму управління енергетичною ефективністю агропромислового комплексу є актуальним питанням теорії та практики управління економікою.

Управління енергоефективністю агропромислового комплексу відноситься до мезорівня управління. Взагалі, для цього важливого міжгалузевого виробничо-економічного та природно-господарського утворення системи народногосподарського комплексу досі не сформований та не задекларований на законодавчому рів-

неві механізм управління енергетичною ефективністю. Зважаючи на те, що для України агропромисловий комплекс є формуючим національну економіку, таке ставлення до проблеми є нерациональним. Стан агропромислового комплексу України, його теоретико-методологічне забезпечення, підтримка держави не відповідає потенціальним можливостям. І хоча перші агропромислові комплекси почали створюватися з середини першої половини ХХ століття, розуміння доцільності їх існування впродовж часу зазнавало значних еволюційних трансформацій. Наразі інтерес до агропромислових комплексів впав, що пояснюється глибокою системною кризою. Натомість саме на агропромисловий комплекс можуть бути покладені функції локомотиву економіки держави. Але на шляху стоїть питання забезпечення науковою, матеріальною, енергетичною базами. Стан фактичної руйнації агропромислового комплексу дозволить впровадити концептуально нові форми управління, головними умовами яких має стати енергетична ефективність через низьку забезпеченість України власними енергетичними ресурсами.

Загальним та окремим питанням теорії управління агропромисловим комплексом присвячені роботи Андрійчука В.Г., Вихора Н.В., Трегубчука В.М., Семенова В.Ф., Деречіна В.В. [1–4] та інших. Дані деяких наукових досліджень свідчать про відсутність, а також наголошують на необхідності розробки та впровадження єдиної науково-обґрунтованої концепції механізму управління агропромисловим комплексом [5]. Проте проблемам управління енергетичною ефективністю агропромислового комплексу належної уваги не приділяється, не сформована мета, задачі, принципи, функції управління з урахуванням особливостей, що, в свою чергу, ускладнює процес практичного застосування.

Основний розділ. Агропромисловий комплекс – це складна міжгалузєва економіко-виробнича система, на яку покладається інтеграція сільського господарства, переробного промислового та інфраструктурного секторів з метою виробництва кінцевого агропромислового продукту. В агропромисловому комплексі з огляду енергоспоживання та енергопродукування можна виділити ряд особливостей, які необхідно враховувати при управлінні енергетичною ефективністю. Агропромисловий комплекс є унікальним, детермінаційним, динамічним та екстразалежним від державних регулювання та підтримки.

Унікальність полягає у здатності забезпечити суспільство продуктами харчування, що є запорукою підтримки умов існування та визначає якість життя населення; в плані енергетичних ресурсів лише агропромисловий комплекс може не тільки споживати енергію, але й виробляти енергоресурси. Таким чином, при застосуванні відповідних виробничих технологій продуктивний баланс завжди, на відміну від інших народно-господарських комплексів, матиме додатне значення в енергетичному змісті. Детермінаційність полягає в тому, що агропромисловий комплекс є міжгалузєвим утворенням, сформованим з тісно пов'язаних між собою елементів. Таким чином, зміна підходів та форм господарювання в одній сфері неминує призводити до зміни стану, показників всіх інших сфер, тому цей фактор слід враховувати при впровадженні політики підвищення енергоефективності. Функціонування агропромислового комплексу підпорядковується загальним економічним принципам, саме тому носить характер циклічності. Зміна параметрів зовнішніх та внутрішніх факторів впливу призводить до відповідних змін в господарському середовищі агропромислового комплексу. Оскільки наразі в Україні діє перехідний до ринкового механізму формат регулювання економіки, а також зовнішньоекономічні відносини будуються за принципами вільної торгівлі, при виробництві продукції необхідно повною мірою враховувати кон'юктуру торговельних ринків. Це дозволить уникнути виробництва продукції, на яку попит низький, або обсяг пропозиції занадто високий, що спричиняє падіння цін. В цьому полягає динамічність агропромислового комплексу і врахування цієї особливості допоможе мінімізувати втрати енергетичних ресурсів через відсутність можливості реалізації виробленої продукції. Агропромисловий комплекс екстразалежний від державних регулювання та підтримки. Хоча досі ведуться дискусії, чи варто контролювати агропромисловий комплекс державі, досвід зарубіжних країн, таких як США, Канади, Японії, Європейського союзу показує, що без жорсткого контролю взагалі неможливі розвиток і стабілізація. Це цілком стосується і управління ефективним споживанням енергоресурсів в агропромисловому комплексі як важливої частини системи. Без державної програми, затвердженої, діючої та дієвої нормативно-законодавчої бази окремих суб'єктів господарської діяльності або навіть група суб'єктів у формі асоціації, кооперації тощо не в змозі функціонувати ефективно, зокрема і в плані енергетичної ефективності. Ринок до часу не є тим інструментом в силу своїх особливостей, що здатен оптимізувати споживання енергоресурсів. Оскільки завжди залишаються важелі, за допомогою яких дешевше та швидше скоригувати кінцеву ціну на продукцію. Наприклад, використати в технологічному циклі дешевші, але більш екологічно небезпечні пестициди, гербіциди, консерванти, або збільшити робочий час працівників без зміни заробітної плати, або зменшити заробітну плату без зміни тривалості робочого часу та інше. Все це дає необхідний, але короткочасний ефект. Натомість вкладання коштів у модернізацію існуючих технологій, обладнання, вдосконалення управління енергоефективністю вимагає значних капіталовкладень, засобів на які в окремого господарюючого об'єкта немає, а отримання кредитів в приватних банківських установах для реалізації занадто ризиковане в умовах нестабільності економіки держави. В цьому випадку лише держава має дієві інструменти впливу на ефективність використання енергетичних ресурсів в агропромисловому комплексі.

Враховуючи зазначені особливості агропромислового комплексу, була сформована система теоретичних аспектів методичного інструментарію управління енергетичною ефективністю комплексу (рис. 1). Метою управління енергоефективністю агропромислового комплексу є забезпечення максимального науково-обґрунто-

ваного теоретично можливого рівня ефективності використання енергетичних ресурсів для створення кінцевого продукту. Причому умова відповідності вимозі максимізації прибутку [6, 7] в разі здійснення негативних сценаріїв розвитку агропромислового комплексу може втрачати свою актуальність. Цілком очевидно стає пріоритетність впровадження енергоефективних технологій виробництва, а не максимізація прибутку. Максимізація прибутку на даному етапі може стати ціною подальшого функціонування агропромислового комплексу. Важливим аспектом у формуванні мети, задач, принципів, функцій, методів механізму управління енергоефективністю агропромислового комплексу також є те, що вони повинні відповідати основним економічним законам та принципам функціонування процесу господарювання за перехідного до ринкового типу економіки.

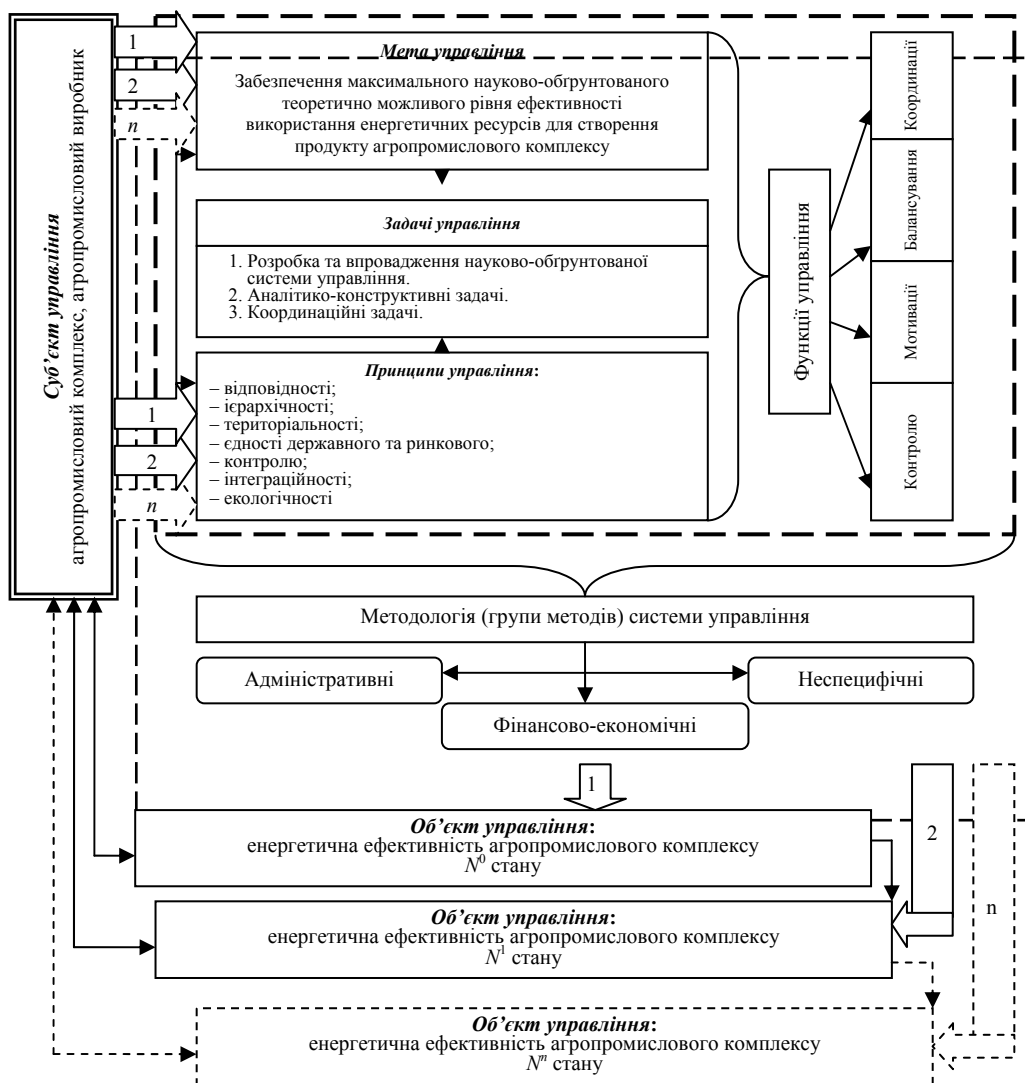

Рис. 1. Система механізму управління енергетичною ефективністю агропромислового комплексу

Процес управління енергетичною ефективністю агропромислового комплексу є сукупністю безперервно здійснюваних актів в системі з розробки та реалізації управлінських рішень. Формалізована модель процесу управління має вигляд приведення агропромислового об'єкта управління у заданий стан за допомогою спрямованих дій суб'єкта управління. Для вирішення поставленої мети повинен формуватися та розв'язуватися ряд задач управління енергоефективністю агропромислового комплексу. До задач управління енергетичною ефективністю відносяться розробка та реалізація науково-обґрунтованої системи управління, що включає адміністративно-виконавчий та територіальний аспекти, розв'язання аналітико-конструктивних та координаційних задач. Мета і задачі мають формуватися у відповідності до принципів управління. Принципами управління енергоефективністю агропромислового комплексу мають стати наступні: відповідності, ієрархічності, територіальності, єдності державного та ринкового контролю, інтеграційності, екологічності.

Управління енергоефективністю агропромислового комплексу реалізується у вигляді виконання чотирьох генералізованих груп функцій: координації, балансування, мотивації та контролю. Координація полягає в загальному управлінні енергетичною ефективністю комплексу та управлінні економічною складовою вироб-

ництва, напрямлених на досягнення найвищих показників ефективності при створенні та реалізації агропромислової продукції. Координація в управлінні енергоефективністю передбачає спрямування дій на досягнення результату з дотриманням обов'язкової умови – мінімізації витрат енергетичних ресурсів на виробництво одиниці продукції. Балансування є найважливішою серед інших функцій і повинне відбуватися з точки зору природно-ресурсного потенціалу регіону та локалізаційності-насиченості. Характеристики природно-ресурсного потенціалу для агропромислового виробництва відіграють вирішальну роль. За відсутності забезпеченості власними традиційними енергетичними ресурсами регіону, без якого сучасне агропромислове виробництво унеможливується, великого значення набуває питання доступності застосування альтернативних енергетичних ресурсів. Балансування локалізаційності-насиченості полягає у дотриманні рівноваги між об'єктами агропромислового виробництва для зменшення територіальної віддаленості ланок комплексу і, відповідно, зменшення витрат на транспортування сировини на об'єкти переробки, та співвідносністю обсягів виробництва попиту споживачів регіону для зменшення витрат на транспортування готової продукції за умови відповідності природно-ресурсному потенціалу регіону. Мотивація є важливою функцією, оскільки допомагає шляхом спрямування психологічних процесів зрозуміти необхідність виконання певних дій та реалізувати безпосередньо їх виконання. Мотивація може бути представлена різними видами, однак метою або кінцевим результатом всіх мотивацій є розуміння важливості збільшення ефективності використання енергетичних ресурсів в агропромисловому виробництві. Функція мотивації в різних проявах характеризується сильними та слабкими сторонами, тому в одному випадкові можна обмежитися застосуванням зовнішньої мотивації, коли випадок є простим та потребує виконання конкретного завдання, але в іншому випадкові варто застосувати інші форми мотивації. Контроль є системою зворотного зв'язку, що дає суб'єкту управління в ході процесу створення енергоефективного агропромислового продукту уявлення про стан управлінських рішень, задач, завдань, мети та про відповідність параметрів стану системи плановим показникам. Тому в ході реалізації функції контролю слід виконувати аналіз, який дозволяє встановити, чи відповідає фактична ефективність доступним технічним потенційним можливостям.

Для безпосередньої реалізації мети управління розробляється та реалізується система методів або методологія, одиницею якої є метод управління. Метод управління енергоефективністю агропромислового комплексу – це спосіб або логічна сукупність способів здійснення управлінської мети з ефективізації використання енергетичних ресурсів в процесі агропромислового виробництва шляхом використання визначених прийомів із врахуванням принципів, що забезпечують розвиток системи у визначеному напрямку. Методи, які застосовуються для управління енергетичною ефективністю агропромислового комплексу, можна згрупувати наступним чином: адміністративні методи, фінансово-економічні та неспецифічні. Суттєвим питанням є дослідження проблеми частки державного та ринкового впливу в методах провадження управління енергетичною ефективністю агропромислового комплексу. Всі групи методи мають поєднувати в собі елементи державного і ринкового механізмів управління. Оптимальний розвиток енергоефективного агропромислового виробництва можливий лише за умови поєднання ринкового механізму та державного регулювання, оскільки вільно функціонуючого ринку наразі немає в жодній країні. Функції, що виконуються ринковим механізмом в поєднанні з принципами державного регулювання гарантують ефективізацію споживання енергетичних ресурсів в агропромисловому комплексі.

Висновки. Були з'ясовані теоретичні засади механізму управління енергетичною ефективністю агропромислового комплексу, що вимагає подальшої розробки та удосконалення організаційно-економічного механізму управління. Отримані результати повинні враховуватися при розробці стратегії управління енергоспоживанням в агропромисловому комплексі. Оскільки якість функціонування агропромислового комплексу визначає рівень добробуту суспільства, при цьому будучи залежним від традиційних енергетичних ресурсів, якими Україна не забезпечена, і є імпортозалежною державою, практична цінність дослідження системи управління ефективним енергоспоживанням в агропромисловому комплексі і подальша розробка та впровадження стратегії поведінки є очевидною.

Література

1. Андрийчук В. Г. Повышение эффективности агропромышленного производства / В. Г. Андрийчук, Н. В. Вихор. – К. : Урожай, 1990. – 232 с.
2. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні та практичні аспекти) // Відп. ред. ак. УАПН В. М. Трегубчук. – К. : Ін-т економіки НАН України, 2003. – 400 с.
3. Семенов В. Ф. Шляхи підвищення ефективності реформування агропромислового комплексу регіону / В. Ф. Семенов. – К. : РВПС України НАН України, 1998. – 206 с.
4. Семенов В. Ф. Региональный АПК : теория, практика, проблемы / В. Ф. Семенов, В. В. Деречин. – Одесса: ОКФА, 1995. – 164 с.
5. Регіональні агропромислові комплекси України (теорія і практика розвитку) / Під ред. П. П. Борщевського – К. : Наукова думка, 1996. – 262 с.
6. Гришко В. В. Енергозбереження в сільському господарстві (економіка, організація, управління) / В. В. Гришко, В. І. Перебийніс, В. М. Рабштина. – Полтава, 1996. – 280 с.
7. Голубовська О. В. Сутність поняття “енергетичний потенціал” / О. В. Голубовська // Економіка АПК, 2009. – № 11. – С. 44–46.